

kroniek. Met hun onderwerp lijden die latere hoofdstukken, die de HA in de jaren zestig tot onderwerp hebben, aan een zeker betekenisverval. Deze bezwaren nemen niet weg dat de auteurs met dit werk, waarin een oorspronkelijke aanpak met een zorgvuldige annotatie samengaat, een klassieker aan de integratiehistoriografie bijdragen.

A. G. Harryvan

M. Prenger, R. Witte, *De sleutel van de VPRO. Een omroep en zijn ledenraad 1969-1994* (Amsterdam: Otto Cramwinckel, 1994, 191 blz., f39,50, ISBN 90 71894 61 4).

De ledenraad van de VPRO kwam in 1969 voor het eerst bijeen. De raad werd ingesteld om de leden op een meer gestructureerde wijze invloed op het programmabeleid te geven. Zowel de periode die voorafging aan de oprichting van de ledenraad als het eigenlijke functioneren van deze raad in de afgelopen vijftientig jaar worden in dit boek beschreven. Hiermee behandelen de auteurs een aspect van de omroepgeschiedenis dat nog niet eerder een onderwerp van studie was. Niet alleen dit aspect, maar de hele omroepgeschiedenis is volgens de auteurs een vrijwel onontgonnen terrein, hoewel de VPRO (met de verschijning van het boek naar aanleiding van het zestigjarig bestaan: *Een vrij zinnige verhouding. De VPRO en Nederland 1926-1986*, door J. H. J. van den Heuvel, e. a.) hierop een gunstige uitzondering zou vormen.

De hoofdstukken 1 tot en met 4 (geschreven door R. Witte) behandelen de periode voorafgaand aan de oprichting van de ledenraad. Enerzijds de snel veranderde samenstelling van het ledenbestand (steeds minder vrijzinnig protestanten) en anderzijds de toenemende druk om voldoende leden te hebben, maakten aan het eind van de jaren zestig een bezinning op de beginselen van de VPRO noodzakelijk. Bovendien stelde de televisie andere eisen aan het omroepbedrijf dan de radio tot dan toe had gedaan. Dit alles gecombineerd met de tijdgeest van democratisering droeg ertoe bij dat de VPRO haar vrijzinnig protestantse beginselen losliet en een nieuwe verenigingsstructuur in werking trad. In deze nieuwe structuur was een belangrijke taak weggelegd voor de ledenraad, die door middel van een districtenstelsel werd gekozen. In dit eerste gedeelte van het boek worden enkele meningsverschillen binnen de vereniging over televisie-programma's besproken. Helaas wordt aan de lezer niet echt duidelijk om wat voor soort programma's het hierbij gaat. Alleen de inhoud van *Dag koninginndag* (1957) wordt beschreven. Bij *Hoepla* (1967) wordt er kennelijk van uitgegaan dat de lezers oud genoeg zijn om zich dit programma te kunnen herinneren.

In de tweede helft van het boek gaat M. Prenger in op het feitelijk functioneren van de ledenraad, dat gekenmerkt werd door veelvuldige conflicten met bestuursprogrammamakers, waarbij de onduidelijke taakafbakening een rol speelde. Misschien is het deze vage taakafbakening die er de oorzaak van is dat de auteurs er maar moeizaam in slagen de lezers een duidelijk overzicht van de taken van de ledenraad te geven. De tweede helft van het boek lijkt alleen nog maar te gaan over de vraag waarom de ledenraad zo slecht functioneerde, waarbij het vergaderjargon de leesbaarheid niet bevordert. Duidelijke voorbeelden ontbreken van de wijze waarop de ledenraad invloed op het programmabeleid trachtte uit te oefenen. De voor de hand liggende vraag of de nieuwe algemeen secretaris René Witte dezelfde is als de auteur van het boek, laten de auteurs onbeantwoord.

Hoewel de ledenraad belangrijke functies heeft vervuld, zoals het kiezen van bestuursleden, komen de auteurs tot de conclusie dat de invloed van de ledenraad op het programmabeleid in de afgelopen vijftientig jaar gering is geweest. Een belangrijke oorzaak zou gelegen zijn in

de organisatie van de VPRO. Weliswaar werd de ledenraad ingesteld om onder andere invloed op het omroepbedrijf uit te oefenen, maar de belangen van het bedrijf zijn zodanig geweest dat het altijd veel moeite heeft gedaan om zich afzijdig van de vereniging te houden. Wel heeft de ledenraad de VPRO altijd een democratisch imago gegeven.

De auteurs hebben voor het schrijven van het boek gebruik gemaakt van primaire bronnen, mogelijk gemaakt door het kort geleden toegankelijk geworden VPRO-archief. Daarnaast hebben de auteurs veel betrokkenen geïnterviewd. Doordat er veelvuldig uit deze interviews is aangehaald en deze teksten in het verhaal van de auteurs zijn opgenomen, is het boek hier en daar moeilijk leesbaar geworden. Het boek bevat verder een uitgebreid notenapparaat, een namenregister, een lijst van voorzitters en secretarissen en de data van ledenraadsvergaderingen. Helaas is het boek niet voorzien van een overzichtelijke literatuurlijst. Hoewel dit laatste niet een stimulans is voor de lezer om met de mediageschiedenis door te gaan, biedt het boek voldoende aanknopingspunten om hetzij de geschiedenis van de VPRO hetzij de inspraakorganen bij andere omroepverenigingen verder te bestuderen.

B. C. Meijerman

NAAMLIJST VAN MEDEWERKERS/STERS

Augustijn, C. Sophialaan 47, 1075 BM Amsterdam
 Baeten, W., Rietstraat 22, 9870 Zulte, België
 Bamouw, D., RIOD, Herengracht 474, 1017 CA Amsterdam
 Baudet, H., L. de Colignyalaan 26, 2341 CK Oegstgeest
 Bots, A. C. A. M., Pater Blommaertlaan 7, 6531 RW Nijmegen
 Damen, L., Pal Maletterstraat 22, 3573 PH Utrecht
 Davids, C. A., Vakgroep geschiedenis VU, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam
 Deneckere, G., Seminarie voor nieuwste geschiedenis, Blandijnberg 2, 9000 Gent, België
 Dhanens, E., Boelare 89,9900 Eeklo, België
 Emmer, P. C., Van Beuningenlaan 32,2334 CC Leiden
 Engelen, Th. L. M., Bostulp 14, 5432 Cuijk
 Essen, M. van, Instituut voor algemene pedagogiek, Grote Rozenstraat 38, 9712 TJ Groningen
 Fasseur, C., Prof. Gerbrandyweg 9,2584 CA 's-Gravenhage
 Fischer, E. J., Parklaan 28, 1405 GR Bussum
 Frijhoff, W. Th. M., J. van Ghestellaan 25, 3054 CE Rotterdam
 Fritschy, W., Boomstede 343, 3608 BA Maarssenbroek
 Haitsma Muiier, E. O. G., Beysterveld 103, 1083 KB Amsterdam
 Harryvan, A. G., Ruysdaelkade 27, 1072 AK Amsterdam
 Hermesen, H., Hammerskjöldhof 11,2806 JS Gouda
 Herwaarden, J. van, Postbus 360, 2920 AJ Krimpen aan den IJssel
 Hoof, J. P. C. M. van, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage
 Jansen, M. J. A., Boschveldweg 93,5211 VJ 's-Hertogenbosch
 Keizer, M. de, Jan Luykenstraat 43II, 1071 CL Amsterdam
 Knaap, G. J., Korvetwal 1,2317 GR Leiden
 Kossmann-Putto, J. A., Thorbeckelaan 180, 9722 NJ Groningen

Kuik, M.H. van, Schepenmakerssteeg 2,3515GW Utrecht
 Kuitenbrouwer, M., Joh. Vermeerstraat 13,3583 RL Utrecht
 Laarse, R. van der, Voorhaven 43, 1135 BL Edam
 Meijerman, B. C., Van Haaftenlaan 33, 3984 NP Odijk
 Otterloo, A. van, Vakgroep sociologie UvA, Oude Hoogstraat 24, 1012 CE Amsterdam
 Peeters, J. P., SGES-LW-VUB, Pleinlaan 2,1050 Brussel, België
 Price, J. L., Department of history, University of Hull, Cottingham Road, Hull HU6 7RX, Engeland
 Reinalda, B., Achterloseweg 45,6615 AG Leur
 Rentenaar, R., Gerard Terborgstraat 20 III, 1071 TN Amsterdam
 Rooy, P. de, Crayenesterlaan 44, 2012 TL Haarlem
 Rijper, J. Th., Leeuwerikstraat 57 B, 1021 GK Amsterdam
 Saey, P., Bommelstraat 35, 9840 De Pinte, België
 Selten, P. J. H., Beringerschans 8,3432 CE Nieuwegein
 Snel, J., Jutfaseweg 56, 3522 HE Utrecht
 Stein, R., Hugo de Vriesstraat 72,2313 RK Leiden
 Stronks, E., Weltevredenstraat 37,3531 XP Utrecht
 Talsma, J., Luttik Ondorp 27, 1811 MT Alkmaar
 Thomas, W., Departement nieuwste geschiedenis, Blijde Inkomststraat 21/05, 3000 Leuven, België
 Touwen-Bouwisma, E., RIOD, Herengracht 474,1017 CA Amsterdam
 Wijna, S., Goedestraat 122 bis, 3572 RZ Utrecht

DE AUTEURS

M. de Keizer (1948) is als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie te Amsterdam.
 P. de Rooy (1944) is hoogleraar in de sociaal-economische en politieke geschiedenis, in het bijzonder van de twintigste eeuw aan de Universiteit van Amsterdam.
 R. Stein (1960) werkt als postdoc-onderzoeker aan een NWO/NFWO-projectoverde integratie van de Bourgondische Nederlanden in de vijftiende eeuw.

'Een warm hart en een koel hoofd'. Pieter Harting over wetenschap, de natie en de vooruitgang

BERT THEUNISSEN

Pieter Harting is voor wetenschapshistorici een wat ongrijpbare figuur 1. Meestal wordt hij in één adem genoemd met de chemicus G. J. Mulder, de meteoroloog C. H. D. Buys Ballot en de fysioloog F. C. Donders. Gezamenlijk stonden deze Utrechtse hoogleraren in de jaren 1840 aan de basis van de opbloei van de natuurwetenschappen in Nederland, die zijn hoogtepunt zou vinden in het 'tweede gouden tijdperk' van de late negentiende eeuw². Mulder, Buys Ballot en Donders hebben als natuuronderzoekers een duidelijk profiel. Buys Ballot was een van de pioniers van de meteorologie, Donders maakte furore als oogarts en Mulder voerde baanbrekende vernieuwingen door in het chemisch onderwijs. Hartings naam is minder aan een belangrijke innovatie of aan bijzondere onderzoeksprestaties verbonden. Of we moeten hierbij denken aan zijn bijdragen aan de herintroductie van de microscoop in het biologisch onderzoek. Maar zijn onmiskenbare verdiensten in deze hebben meer belangstelling voor zijn instrumenten uitgelokt — van de zijde van specialisten in de geschiedenis van het wetenschappelijk instrument — dan voor hemzelf³.

De microscopische studies maken bovendien niet de hoofdmoot van Hartings activiteiten uit. Zijn werk was uitermate breed georiënteerd en kent geen echte hoogtenpunten in conventionele zin. Het enthousiasme om zijn bezigheden omvattend in kaart te brengen is ongetwijfeld ook nog eens getemperd doordat Harting dit zelf al tamelijk breedvoerig heeft gedaan, in zijn autobiografie⁴. Hoe dan ook, in vergelijking

1 Pieter Harting werd op 27 februari 1812 in Rotterdam geboren als oudste zoon van een tabaksmakelaar. In 1828 begon hij de studie medicijnen te Utrecht en volgde hier onder meer de lessen van G. J. Mulder in de chemie, G. Moll in de fysica en J. L. C. Schroeder van der Kolk in de fysiologie. In 1835 promoveerde hij tot *medicinae doctor*, in 1837 tot doctor in de obstetrie. Een korte episode als arts in Oudewater volgde. In zijn vrije tijd deed Harting microscopische waarnemingen en chemische experimenten, en met name met zijn microscopische publikaties wist hij de aandacht op zich te vestigen. Dit leidde in 1841 tot een benoeming tot hoogleraar kruid-, schei- en artsenijsmengkunde aan het Atheneum in Franeker. Na de opheffing van het Atheneum in 1843 werd Harting als buitengewoon hoogleraar aan de Utrechtse wis- en natuurkundige faculteit toegevoegd. Het ordinariaat volgde in 1846. In Utrecht doceerde Harting farmacologie, plantenfysiologie, vergelijkende anatomie en zoölogie. Vanaf 1858 concentreerde hij zich op de zoölogie. Harting ging in 1882 met emeritaat en overleed in 1885. Zie voor meer biografische bijzonderheden P. Harting, *Mijne herinneringen. Autobiografie* (Amsterdam, 1961); A. A. W. Hubrecht, 'Pieter Harting herdacht'. *Jaarboek van de Koninklijke akademie van wetenschappen* (1888) 1-35; C. H. D. Buys Ballot, 'Levensbericht van Pieter Harting', *Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden* (1886-1887) 149-175; H. F. Jonkman, 'Pieter Harting', *Mannen van beteekenis in onze dagen* (Haarlem, 1886) 319-366.

2 K. van Berkel, *In het voetspoor van Stevin. Geschiedenis van de natuurwetenschap in Nederland 1580-1940* (Amsterdam, 1985) 124-126.

3 Zie bijvoorbeeld J. C. Deiman, *Microscope opties 1750-1850* (Londen, 1992) *passim*.

4 Harting, *Mijne herinneringen*.